

Två uteblivna svenska fördragsratifikationer år 1630.

Att en regering vägrar att ratificera ett fördrag, som dess befullmäktigade ombud avslutit, är ju i och för sig icke något märkligt. Om dess betänksamhet inställer sig först när ratifikationsinstrumentet är utskrivet, är fallet ägnat att väcka större uppmärksamhet, men det torde i regel kunna förklaras av i sista stund uppkomna betänkligheter mot någon materiell fördragsbestämmelse. Om ett ratifikationsinstrument befinner sig kvarliggande i den utställandes eget arkiv, kan detta visserligen också bero därpå att den andra parten fordrat och genomdrivit en omformulering.

Såsom exempel, hämtade från den svenska diplomatiens historia under trettioåriga krigets period, må erinras å ena sidan om svenska regeringens beslut att inhibera ratifikationen av det i maj 1639 avslutna neutralitetsfördraget med huset Braunschweig-Lüneburg (Sverges traktater, V: 2, s. 437 ff.), å andra sidan om de invändningar, som från polsk-litauiskt håll med framgång gjordes mot formuleringen av den ursprungliga svenska ratifikationsurkunden vid stilleståndet i Stuhmsdorf år 1635 (ib. s. 347 f.).

Mer dunkelt ter sig sammanhanget i fråga om den svenska ratifikationen av det viktiga fördraget med Danzig av den 18/28 februari 1630. I det svenska traktatverket (Sverges traktater, V: 1, nr. 37, s. 367 ff.) finner man icke ens alla urkunder, som belysa uppgörelsen (man har att jämföra Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling, I: 5, nr. 182, s. 184 ff.) och ännu mindre någon kritisk belysning av frågan, hur den kungliga svenska ratifikationsurkunden kom-

mit att stanna i det svenska kansliet. Från början klart är endast, att denna (lika väl som staden Danzigs ratifikationsurkund) i original fanns bevarad i riksarkivet ännu vid den tid då Runell-Palmsköld sammanställde sitt stora kronologiska register, men att den sedermera förkommit.

Fördraget avslöts i svenska kronans namn av Axel Oxenstierna, som dock lät sig företrädas av två subdelegerade, John Hepburne och Johannes Nicodemi. Den av dessa undertecknade och beseglade urkunden förutsätter, att rikskanslern senare skall giva sin bekräftelse, men att till sist (före den 15/25 maj 1630) också Gustav Adolfs ratifikation skall överlämnas. Å andra sidan ställde Danzigs sju kommissarier i utsikt, att stadens ständer (»ordines»)¹ skulle ratificera fördraget. Dessa bestämmelser efterlevdes så till vida, som Danzigs ständers ratifikation (dat. 15 mars, säkerligen n. st.) tillställdes rikskanslern och dennes bekräftelse (dat. Elbing 20 mars, säkerligen g. st.) överlämnades till staden². I den av Axel Oxenstierna beseglade urkunden upprepades löftet om Gustav Adolfs ratifikation före den redan omtalade tidpunkten, men det kom aldrig att uppfyllas. Icke dess mindre betraktade man tydligen i det följande å omse sidor den träffade uppgörelsen såsom rättsgiltig. Hur kan detta hänga ihop?

Man kunde *a priori* möjligen vara böjd för antagandet, att staden Danzig såsom en under kronan Polen lydande stad i likhet med de polsk-littauiska underhandlarna år 1635 icke velat mottaga en urkund, som till äventyrs givit Gustav Adolf titeln »princeps hæreditarius» och att saken därmed fått förfalla. Då den inhiberade svenska urkunden numera föreligger endast i en registraturavskrift, där titeln som vanligt borttransumerats, kommer man icke på denna väg ens till något sannolikt resultat.

En säkrare utgångspunkt för undersökningen vinner man, om man uppmärksammar, i hur hög grad Axel Oxen-

¹ Om dessa liksom om Danzigs allmänna statsrättsliga ställning se min inledning till »Historiska Handlingar», 23 (1910), s. IX ff.

² Jfr Axel Oxenstiernas skr. och br., I: 5, s. 215.

stierna under ifrågavarande förhandlingar såg till, att Danzig icke skulle framstå såsom en formellt sedt jämbördig fördragsslutande part¹. Han betonade, att den paritet (»æqualitas»), som rådde mellan Sverige och Polen-Littauen, ingalunda ägde tillämpning på förhållandet mellan Sverige och Danzig. Han fann det till och med vara under sin officiella värdighet att, då staden icke ville bekväma sig att sända ombud till hans residensstad Elbing, själv möta sådana *loco medio* i Tiegenhof; däri låg anledningen till att han lät sig företrädas av subdelegater. Han gjorde gällande, att han såsom Sveriges kronas legatus och gubernator var jämbördig med Danzigs råd och ständer, varför också varderas anbud kunde mötas *pari loco et dignitate*. Den logiska konsekvensen av denna klart uttryckta ståndpunkt var onekligen, att fördraget hade bort ratificeras (såsom *de facto* också skedde) dels av Axel Oxenstierna, dels av stadens råd och ständer. Men denna slutsats har rikskanslern ingalunda från början själv dragit, utan han har tvärtom förutsatt, att konungens slutliga ratifikation skulle följa; fördragets ratifikationsklausul stod i överensstämmelse med hans eget utkast. Han hemställde också, efter fördragets avslutande, att konungen skulle ratificera det, om han icke hade något att från materiell synpunkt erinra². Ingenting tyder på att det senare var fallet.

Redan det anförda torde giva stark sannolikhet för att antingen Axel Oxenstierna (vid ett senare övervägande av frågan) eller Gustav Adolf (i sista stund, efter det att ratifikationsinstrument redan av honom underskrivits och beseglats) fattat betänkligheter mot att genom dess överlämnande erkänna Danzig *pari loco et dignitate*, såsom folkrättsligt jämställt med Sveriges krona. Det var visserligen, så länge fred icke kommit till stånd mellan Sverige och Polen-Littauen, närmast ett svenskt statsintresse att uppmuntra dess vasaller eller självstyrande städer att, ehuru de icke voro suveräna, bedriva sin egen utrikespolitik. Men detta

¹ Ib., ss. 81 f., 138 ff.

² Ib., ss. 78 p. 1 (s. 81), 214.

borde helst ske, utan att Sveriges kronas *dignitas* och *authoritas* i någon mån äventyrades genom onödiga formella eftergifter.

Undersökningen skulle knappast kunna föras längre, om icke en kanslianteckning, bevarad i Axel Oxenstiernas väldiga samling (Ser. C: 1. Handl. rörande Kungl. Kansliet och Riksarkivet), kastade ett klart ljus över sammanhanget. Den lyder i hithörande del:

Registratur

Öffwer någre Acta Publica så och Bref till Kong. Majjt som af Rijks Cantzleren Edle och Wälborne Herr Axill Oxenstierna sändes ifrån Pryssen till Cantzlijet i Swerige och ankomme den 7 Septemb. A^o 1631.

desse både ratificationer ähre intet affordrade; Och förden-skuld efter de Dantziger och Fursten af Churland hafwa låtit sigh nöya medh Cantzlerens eget underskrefne Instrumento och derföre(!) qvarholdne prop-ter maiorem Sac^{ae} Reg^{ae} M^{tis} Regnique Sveciæ autoritatem.

1. Kong. Majj:tz Ratification ofwer(!) pacterne medh Dantzich Staadh slutne widh Teegenhof den 18 Februar 1630.
2. Kong. M:tz Ratification ofwer (!) pacterne wid(!) Hertigen i Curlandh slutne i Elbingen den 29 Martii A^o 1630.

Det är alltså uppenbart, att Gustav Adolf icke kvarhållit ratifikationsurkunden i Stockholm, utan översändt den till sin kansler för vidare befordran; ingenting tyder på att han skulle ha ogillat något som denne åtgjort i fråga om underhandlingen med Danzig. Det är alltså Axel Oxenstierna själv, som vid senare övertäganden har funnit det mest förenligt med sin konungs värdighet att hålla inne den kungliga ratifikationen, helst som staden lät sig nöja med hans egen tidigare bekräftelse.

Om man frågar, varför Danzigs råd och ständer icke, såsom de hade kunnat, påfordrade den kungliga ratifikationen, saknas icke en åtminstone sannolik förklaring (med förbehåll för vad som möjligen kunde utrönas av bevarade akter i stadens arkiv). Fördraget av den 18/28 februari

1630 var varken formellt eller reelt sedt något privilegiebrev för staden; om så hade varit fallet, skulle den säkert icke ha nöjt sig med mindre än en kunglig bekräftelse. Det skapade en för parterna antaglig *modus vivendi*, men fördelarna voro övertäggande på den starkares sida, låt vara att Axel Oxenstierna hade uppträdt med beräknad moderation. Det hade sannerligen icke varit någon glädje att på stadens rådhus mottaga och förvara Gustav Adolfs högtidliga bekräftelse på att svensk tull på varor, som fördes till eller från Danzig, skulle tagas på reddan av den svenska kronans tjänstemän, icke (såsom man i det längsta åtminstone sökt genomdriva) i själva staden under dess egen fiskaliska uppsikt! Och i den mån uppgörelsen tillgodosåg stadens intressen, kunde dess styresmän tryggt lita på att Axel Oxenstiernas auktoritet, som de ständigt hade kännning av, var fullt tillräcklig och icke skulle äventyras genom något ingripande av hans kunglige herre.

Den i kanslianteckningen omtalade traktaten med Kurland avslöts i Elbing den 29 mars (tydligt g. st.) 1630, varvid Axel Oxenstierna företrädde Sveriges krona och Herman Dönhoff hertig Fredrik av Kurland. De i Sverges Traktater (V: 1, nr. 38, s. 375 ff.) tryckta akterna böra även här kompletteras med en dithörande urkund (Axel Oxenstiernas skr. och br., I: 5, nr. 187, s. 205 f.)¹. Fördraget skulle ratificeras av konungens resp. hertigen före pingst (16 maj). I enlighet därmed översändes en den 12 maj daterad kunglig ratifikationsurkund, som Axel Oxenstierna emellertid i likhet med den för Danzig avsedda behöll *propter maiorem Sac:ae Reg:ae M:tis regnique Sveciæ autoritatem*. Han ansåg i detta fall tydligt, att hans eget namn och sigill under det preliminära fördraget kunde svara emot den kurländske vasallhertigens bekräftelse i ratifikationsurkunden.

¹ I ett visst sammanhang med Elbingtraktaten stod en senare uppgörelse med hertigen av Kurland (Sverges Traktater, V: 1, nr. 39). Traktatverket befinnes alltjämt vara ofullständigt. Intet meddelas därom att den i ratifikationsurkunden nämnda och till sin huvuddel intagna traktaten avslöts i Riga den 7 juni 1630 och att dess text i avskrift ingår såsom bilaga till Johan Skyttes brev till Gustav Adolf av den 9 juni (Livonica).

Varken Gustav Adolf eller hans kansler läto visserligen någonsin *formella* hänsyn skymma blicken för de politiska realiteterna, men det hindrar ju inte, att de ägde sinne för formernas *reella* betydelse i det internationella umgänget. Det må i det sammanhanget framhållas, att valet av själva *traktatspråket* icke var alldeles likgiltigt. Att i de ovan omtalade urkunderna latinet kommit till användning är icke någonting självklart, eftersom man i Axel Oxenstiernas kansli (för att icke tala om Danzigs och hertig Fredriks) var minst lika förtrogen med tyskan och eftersom det ingalunda förhåller sig så, att latinet vid denna tid i norra Europa var det nedärvda och erkända traktatspråket. Detta må visserligen gälla i fråga om uppgörelser mellan Sverige och Polen-Litauen, och det kan så till vida ha legat nära till hands att använda latinet också i traktater med dess underlydande furstar och städer. Men det är ganska sannolikt, att Axel Oxenstierna med hänsyn till Sveriges värdighet undvek att erkänna de andra parternas tyska modersmål såsom lämpligt traktatspråk. Man har att i det sammanhanget uppmärksamma ett uttalande av Gustav Adolf själv. På våren 1631, då han hade att klaga över bristande arbetskrafter inom sitt kansli, framhöll han i ett brev till kanslern, hurusom detta bland annat ledde till att »undertijden mycket moste skrives på Tyska, som på annadt språk och serdeles på Latin för vår nations reputation skuld borde författes . . .»¹ Konungens ord *bevisa* naturligtvis ingenting i fråga om de traktater, som givit anledning till denna lilla utvikning från det egentliga ämnet. Men de bevisa i alla fall, att Axel Oxenstierna icke behövde riskera konungens ogillande, då han visade en viss stramhet i fråga om formerna vid diplomatiska uppgörelser.

¹ Axel Oxenstiernas skr. och br., II: 1, s. 714.

Helge Almquist.